

ZÁKON JAKO FORMA PRÁVA*) V ČESKOSLOVENSKÉ LIDOVÉ DEMOKRACII.

ЗАКОН — ФОРМА ПРАВА В ЧЕХОСЛОВАККОЙ РЕСПУБЛИКЕ

MICHAL LAKATOŠ

Československý pracující lid v čele s KSČ řeší obrovské, vždy větší a větší úkoly pro upevnění socialistického státu, rychlý rozvoj národního hospodářství a zvýšení životní úrovně pracujících.

Desátý sjezd KSČ i únorové zasedání pléna ÚV KSČ v r. 1955 vytýčily důležité úkoly v rozvoji zemědělství a v průmyslové výstavbě. Dosáhnout v nejkratší době podstatného zvýšení zemědělské výroby, účinně a urychleně rozšiřovat uhelnou, energetickou a rudní základnu, podstatně zkvalitnit investiční výstavbu, upevnit v celém hospodářství režim hospodárnosti, aby mohla být zvyšována životní úroveň pracujících, je nemyslitelné bez role, která náleží státu a právu.

Vývoj naší společnosti cestou k socialismu nemůže se dít živelně, samočinně. Socialismus v naší vlasti vzniká jako resultát tvůrčí organisované práce širokých mas vedených KSČ.

Hlavním nástrojem v rukou dělnické třídy, jež slouží výstavbě socialismu, je socialistický stát, založený na svazku dělníků a rolníků, za vedoucí úlohy dělnické třídy a v čele s KSČ.

Při uskutečňování základních funkcí našeho státu má důležitou služební úlohu vůči své základně normotvorná činnost. Na kvalitě této normotvorné činnosti záleží, jakou methodou budou plněny všechny funkce našeho lidově demokratického státu.

Právní předpisy, zejména zákony, mají být vypracovány tak, aby svým obsahem i formou byly jasným vyjádřením politiky našeho státu.

* * *

*) Užíváme zde pojmu formy práva namísto pojmu „prameny práva ve smyslu formálním“. V resoluci, přijaté v prosinci 1954 na konferenci ČSAV v teorii státu a práva k této otázce se praví: „Konference došla k názoru, že jedině přesným a vědeckým termínem je pojem forma práva a nikoli pramen ve smyslu formálním.“ (Právník č. 3 str. 192).

Normotvorná činnost v našem lidově demokratickém státě přispívá od jeho vzniku význačným způsobem k upevňování a rozvíjení společensko-ekonomických vztahů socialistického typu.

Lidově demokratické zákony upevňují nový společenský a politický řád, lidově demokratickou moc jako politickou formu diktatury proletariátu, znárodnění průmyslu, bank, dopravy a všech ostatních výrobních prostředků, demokratická práva a svobody pracujících tříd, rovnoprávnost národů a rovnost mužů a žen.

Lidově demokratické zákony slouží k rozvoji socialistických výrobních vztahů, socialistického, politického a společenského života.

Svým ostřím jsou namířeny na zabezpečení vnitřní a zahraniční bezpečnosti lidové demokracie, upevnění její hospodářské síly, ochranu socialistického vlastnictví a prohloubení demokratismu v lidové demokracii.

Z úkolů a významu lidově demokratického práva při výstavbě socialismu lze vyvodit několik obecných charakteristických rysů, jimiž se vyznačují i zákony.

Základním charakteristickým rysem je především to, že od prvních dnů socialistické revoluce, která předala moc do rukou dělnické třídy, vyjadřovaly zákony vůli a zájmy většiny, t. j. pracujících tříd.

Zákony našeho lidově demokratického státu jsou živým ztělesněním vůle a interesů československého lidu. Vyznačují se ve svém celku jasností, silou logiky a lidovostí.

Na zkušenostech desetiletého trvání lidové demokracie vidíme, jakou obrovskou revoluční úlohu sehrálo lidově demokratické zákonodárství při výstavbě nového společenského řádu.

Velká tvůrčí síla lidově demokratických zákonů je zabezpečena vedoucí úlohou strany v normotvorné činnosti.

Úloha KSČ při vydávání zákonů záleží především v tom, že ani jedno důležité rozhodnutí přijaté orgány lidově demokratického státu nemůže se neopírat o instrukce strany a její generální linii.

Jedním z důležitých rysů zákonů je jejich obrovský výchovný význam. Zákony mobilisují pracující naší vlasti k úspěšnému splnění hospodářských a politických úkolů, které stojí před socialistickým státem. Obsahují právní normy, ale jsou zároveň i instrukcemi, které zvou k praktické činnosti. Slouží k organisování a rozvinutí široké tvůrčí iniciativy a schopnosti pracujících a pomáhají jim překonávat přežitky kapitalismu.

Normy československého práva těsně souvisí s mravními normami; všechny lidově demokratické zákony jsou hluboce proniknuty socialistickou morálkou.

Charakteristickým rysem zákonů československé lidové demokracie je stabilita. Zákony nelze libovolně měnit podle potřeb jednotlivých úřadů nebo jiných institucí. Pouze orgány, jež jsou kompetentní k takové činnosti, mohou je zrušit nebo změnit.

Není v protikladu k tomuto principu pohotovost a pružnost zákonodárství při bouřlivém růstu, jak jej představuje rozvoj výrobních sil při výstavbě socialismu.

Je nezbytné zdůraznit ještě realnost lidově demokratických zákonů.

Zákony jsou výrazem již existujících nebo tvořících se společenských vztahů a jejich obsah je zabezpečen ekonomickým a politickým řádem lidové demokracie.

Všechno to v souhrnu charakterisuje zákony a jiné normativní akty socialistického státu jako nový typ zákonodárství.

* * *

Zvlášť významné místo mezi normativními akty náleží zákonu.

V literatuře pojem zákon má dvojí význam: zákon v užším slova smyslu a v širším slova smyslu.*)

Zákon v užším slova smyslu je normativní akt státní moci, přijatý zvláštním způsobem, předepsaným zpravidla ústavou, zákonodárným orgánem, který upravuje nejdůležitější vztahy ve státě ve prospěch

*) V diskusi o formách čs. práva, pořádané Ústavem práva ČSAV dne 10. 6. 1955 Dr Jan Rus uvedl..., že není správné tvrzení, že v právnické literatuře i v praxi pojem zákon má dvojí význam: zákon v užším slova smyslu a zákon v širším slova smyslu, a že zákon v širším slova smyslu zahrnuje v sobě všechny normativní akty, vydané v jakékoli formě, kterýmkoli orgánem státního aparátu. Pro takové tvrzení nenajdeme oporu v naší ústavě a též Velká sovětská encyklopedie (srovnej svazek 16, II. vyd. str. 366 — 367) pod heslem „Zákon“ žádné takové rozdělení významu pojmu zákona neobsahuje, třebaže jedná i o zákonech v zemích lidové demokracie“.

Uvedu několik případů, z nichž jasně vyplývá, že pojem zákon je třeba v těchto případech vykládat v širším slova smyslu: „Vůle, je-li vůlí státní, musí být vyjádřena jako zákon, stanovený mocí.“ (V. I. Lenin, Spisy rus. sv. 25 str. 72). „Vaše právo je jenom vůle vaší třídy, povýšená nad zákon...“

(K. Marx — Engels: Manifest Komunistické strany. Svoboda 1949 str. 40.)

V těchto citátech je pojem zákon používán v širším slova smyslu, namísto pojmu normativní akt.

vládnoucí třídy. Jenom v tomto smyslu je třeba v právnické literatuře chápat pojem zákon.

Zákon v širším slova smyslu zahrnuje v sobě všechny normativní akty, vydané v jakékoliv formě, kterýmkoliv státním orgánem. V tomto případě pojem zákon se používá ne zcela přesně namísto pojmu normativní akt a v tomto smyslu je třeba vykládat i pojmy, s nimiž se často setkáváme: nezákonnost (zákonnost), nezákonná činnost atd. Uvedené pojmy slouží k vyjádření porušování nejenom zákona, ale všech normativních aktů určitého právního systému.

V souvislosti s tím je nezbytně objasnit ještě pojem zákonodárství.

V praxi a v právní theorii jsou často používány termíny zákona a zákonodárství pro touž podstatu.

Skutečně zákon a zákonodárství svým obsahem se nacházejí v takovém vztahu, že je lze považovat za synonyma.

Přesto však pojmu zákon se převážně používá k označení konkrétního normativního aktu vydaného nejvyšším orgánem státní moci.

Pokud jde o pojem zákonodárství, označuje souhrn všech normativních aktů, vydaných orgány socialistického státu a proces jejich vydávání.

Předmětem zkoumání naší statě bude zákon v užším slova smyslu.

* * *

Zákony, které vydávají nejvyšší orgány státní moci, opírají se o objektivní ekonomické zákony a jsou jejich odrazem. Tento odraz nelze však chápat jako čistě vnější a pasivní.

Jestliže právní zákony odrážejí potřeby ekonomických zákonů a ve všem jsou jejich výrazem, mohou sloužit k omezování sféry působnosti starých ekonomických zákonů i k regulování sféry působnosti nových ekonomických zákonů a tím hrají ohromnou úlohu v upevňování a rozvoji nového ekonomického řádu.

Právní zákony mají volní charakter, protože jsou výrazem vůle lidí a vyjadřují zájmy třídy, která má v rukou moc. Tyto zákony může vládnoucí třída prostřednictvím státních orgánů svého státu zrušit nebo změnit.

Faktorem, jenž zabezpečuje jejich uskutečňování, je státní moc.

Právní zákony vytvářejí jádro sféry působnosti právních předpisů, kterou nazýváme právní pořádek.

Pokud jde o objektivní zákony vývoje společnosti, o zákony ekonomické

a zákony vědy, jež jsou výrazem objektivních procesů, probíhajících nezávisle na vůli lidí — nelze je *zrušit* ani změnit a vytvořit nové. Lidé mohou pouze poznat tyto zákony a využívat jejich působení.

Objektivní zákony vývoje společnosti tvoří sféru působnosti, kterou nazýváme objektivní zákonitostí.

Z uvedeného lze udělat závěr, že sféra působnosti právních zákonů, jež mají volní charakter, je ohraničena sférou působnosti zákonů společensko-ekonomického vývoje, jež mají objektivní charakter, nezávislý na vůli lidí. V rámci působnosti sféry objektivních zákonů a v závislosti na vůli lidí, kteří si právní zákony dávají, uskutečňuje se zpětné působení zákonů právních na zákony ekonomické.

Charakter zpětného působení může být pokrokový nebo reakční.

V socialistickém státě v důsledku poznáných objektivních zákonitostí společensko-ekonomického vývoje, při správné politice, právní zákony mohou hrát pouze pokrokovou úlohu a progresivně působit na vývoj.

Avšak ani v socialistické společnosti, v níž stát plní hospodářsko-organizační a kulturně výchovnou funkci a má tudíž zvláštní úlohu při budování socialismu, nemohou být zrušeny existující zákony ekonomického vývoje a „zformovány“ nové ekonomické zákony.

J. V. Stalin o tom napsal: „Zvláštní úlohu sovětské moci lze vysvětlit dvěma okolnostmi: za prvé tím, že sovětská moc musela nikoli nahradit jednu formu vykořisťování jinou formou, jako tomu bylo ve starých revolucích, nýbrž likvidovat jakékoli vykořisťování: za druhé tím, že v zemi neexistovaly žádné hotové zárodky socialistického hospodářství, a proto musela vytvořit tak říkajíc „z ničeho“ nové, socialistické formy hospodářství.

Byl to úkol nesporně obtížný a složitý, bez precedentu. Nicméně sovětská moc splnila tento úkol se ctí. Splnila jej však ne proto, že by snad zrušila existující ekonomické zákony a „zformovala“ nové, nýbrž jedině proto, že se opírala o ekonomický zákon nezbytného souladu mezi výrobními vztahy a charakterem výrobních sil. Výrobní síly naší země, zejména v průmyslu, měly společenský charakter, kdežto forma vlastnictví byla soukromá, kapitalistická. Sovětská moc, opírajíc se o ekonomický zákon nezbytného souladu mezi výrobními vztahy a charakterem výrobních sil zespolečenštila výrobní prostředky, učinila je vlastnictvím všeho lidu, a tím odstranila systém vykořisťování, vytvořila so-

cialistické formy hospodářství. Kdyby nebylo tohoto zákona a kdyby se o něj sovětská moc neopírala, nebyla by dokázala splnit svůj úkol.*)

Stalinova these má obecnou platnost.

Právní zákony socialistického státu čím lépe plnějí a přesněji odrážejí požadavky ekonomických zákonů socialismu, tím úspěšněji slouží k provádění hospodářsko-organisátorské a kulturně výchovné funkce socialistického státu.

Jestliže státní orgány, které vykonávají funkci hospodářsko-organisátorskou a kulturně výchovnou, nevycházejí ve své praktické činnosti z požadavků ekonomických zákonů, je jejich hospodářská politika nesprávná a nutně vede k neúspěchům.

Právní zákony socialistického státu, jež slouží k provádění hospodářské politiky, jež se neopírá o požadavky ekonomických zákonů, jsou rovněž nesprávné.

Aby nedocházelo k rozporům mezi požadavky ekonomických zákonů, zákonů společenského vývoje vůbec a právními zákony, je nutno znát objektivní zákony a řídit se jimi při vydávání právních zákonů.

* * *

Nejvyšším zastupitelských orgánem pracujícího lidu v Československu je Národní shromáždění, jemuž také náleží všechna práva a povinnosti nejvyššího zastupitelského orgánu státu a v němž se sjednocuje výkon nejvyššího orgánu státní moci.

Místo Národního shromáždění v mechanismu lidové demokracie je charakterisováno tím, že pouze jemu přináleží usnášet se na zákonech, které určují směr činnosti zejména všech orgánů státní moci, podávat závazný výklad zákonů, je-li věc sporná, rozhodovat o ústavnosti zákonů, vládních nařízení, zákonů Slovenské národní rady a nařízení Sboru pověřenců.

Avšak činnost Národního shromáždění se nevyčerpává pouze tvořením zákonů, podáváním závazného výkladu zákonů a nařízení, je-li věc sporná. Postavení Národního shromáždění v mechanismu lidové demokracie je vyjádřeno dále v tom, že vláda je ústavně odpovědná Národnímu shromáždění za výkon pravomoci své i presidenta republiky. Národní shromáždění schvaluje nebo rozhoduje o věcech, které mají základní význam pro zahraniční i vnitřní politiku našeho státu.

*) J. V. Stalin, Ekonomické problémy v SSSR str. 9, Svoboda 1952.

(na př. schvalování politických i hospodářských mezinárodních smluv všeobecné povahy, vypovězení války, atd).

Kontrolní pravomoc nejvyššího zastupitelského orgánu se týká všech oblastí politického a hospodářského života.

Z uvedeného vyplývá, že Národní shromáždění je nejvyšším orgánem moci v lidové demokracii. Nejde zde o orgán t. zv. moci zákonodárné. Vydávání zákonů Národním shromážděním je pouze výrazem postavení Národního shromáždění v mechanismu státu, výrazem jednotné moci dělnické třídy.

Na základě analýsy postavení Národního shromáždění v mechanismu státu lze pochopit význam a místo zákona jako formy práva v soustavě všech forem, jež jsou uznávány za formy práva v československé lidové demokracii.

Zákony jako forma práva jsou akty nejvyššího orgánu státní moci. Obsahují právní úpravu otázek celostátního nebo celonárodního významu, základních svým společensko-ekonomickým významem. Ztělesňují v sobě vůli pracujícího lidu, vedeného dělnickou třídou v čele s KSČ. Orgánem, vyjadřujícím tuto vůli formou zákona, přesně stanoveným způsobem, je Národní shromáždění, jež nanejvýše plně a bezprostředně vyjadřuje vůli všeho pracujícího lidu, která určuje obsah zákona. Definice zákona jako normativního aktu Národního shromáždění vyjadřuje jak obsahový tak vnější „formální“ znak.

Zákony našeho státu ztělesňují v sobě jednotu formy a obsahu. Určitá forma a jí odpovídající obsah jsou v našich zákonech neruzytelně spjaty. Nejdůležitější vztahy v naší společnosti upravuje právně nejvyšší orgán státní moci ve formě, která plně odpovídá významu obsahu.

Místo zákona mezinormativními akty lidové demokracie je určeno jeho obsahem, jenž je stanoven Národním shromážděním, orgánem, který je v mechanismu našeho státu nositelem nejvyšší moci a nanejvýš plně vyjadřuje vůli pracujícího lidu vedeného dělnickou třídou, v čele s KSČ a jeho formou, která je s to náležitě vyjádřit daný obsah.

V tomto postavení zákona v soustavě normativních aktů je vyjádřen základní princip socialistické zákonnosti — princip svrchovanosti zákona.

Svrchovanost zákona není „právníký výmysl“. Zachování principů svrchovanosti zákona má nesmírný politický význam. Bojujeme-li o zachování stability socialistické zákonnosti, nesmíme zapomínat, že

úspěšný boj předpokládá právě probíjení názorů na svrchovanost zákona.

Jestliže některé důležité vztahy zákon nedostatečně upravuje nebo dokonce taková úprava se provádí pouze nižším normativním aktem než je zákon, pak často dochází k tomu, že mnohé instituce (na př. ministerstva) upravují samy důležité stránky vztahů, na právní úpravě se podílí mnoho institucí, což nutně vede k porušování jak principu stability zákonnosti, tak jednotnosti zákonnosti.

Svrchovanost zákona záleží v tom, že zákon má vedoucí postavení mezi normativními akty a nejvyšší právní sílu.

Nejvyšší právní síla zákona v lidové demokracii ČSR spočívá v tom, že zákon nepodléhá kontrole jiných orgánů a nemůže být nikým změněn nebo zrušen než samým Národním shromážděním.

Vedoucí postavení zákona v soustavě normativních aktů záleží v tom, že zákon nemůže být měněn normativními akty, jež mají nižší právní sílu.

Normativní akty čs. práva vytvářejí soustavu forem práva. Postavení jednotlivých druhů normativních aktů je určeno místem státních orgánů v mechanismu státu, jež je vydávají.

Národní shromáždění je nejvyšším orgánem moci v ČSR. Normativní akty, vydávané Národním shromážděním, nemohou nemít vedoucí postavení v soustavě čs. normativních aktů.

Nelze přiznat správnost teoriím, které popírají svrchovanost zákona a připouštějí možnost měnit normy, obsažené v zákoně dokonce vyhláškami.

Takové teorie vyjadřují anarchistické, hluboce protistátní tendence. Proklestují cestu chaosu a rozvratu, protože takový systém práva, v němž normativní akty nižší právní síly mohou rušit normativní akty nejvyšší právní síly, ztrácí svou kvalitu, neslouží k upevňování socialistického státu, ale nezákonnosti.

Otázku svrchovanosti zákonů musí pochopit zejména legislativa, chce-li se vědomě podílet na upevňování socialistické zákonnosti. Nedostatky v legislativě mohou vyplývat právě z nepochopení otázky svrchovanosti zákona. Mohou se projevit v tom, že nižší normativní akty upravují některé stránky společenských vztahů v rozporu se zákonem nebo v tom, že je neupravují v náležité zákonné formě, což vede k tomu, že různé instituce upravují jednotlivé stránky právních vztahů. Za takového vztahu celkem zákonitě dochází k porušování socialistické zákonnosti.

Princip svrchovanosti zákona platí od vzniku socialistického státu, neboť diktatura proletariátu vytváří v procesu lámání starého státního aparátu nový aparát a soustřeďuje vydávání zákonů v rukou nejvyšších orgánů státní moci.

Diktatura proletariátu se uskutečňuje methodou socialistické zákonnosti. Má-li tato methoda být úspěšná — pak je nezbytný ucelený systém socialistického práva, v němž zákony jako výraz vůle dělnické třídy jsou nejdůležitějším předpokladem pro takovou činnost, při čemž poměr zákonů jako normativních aktů nejvyšší platnosti k jiným aktům od počátku existence socialistického státu lze charakterisovat jako svrchovanost zákona.

Abychom prozkoumali zákon jako formu práva, nestačí jenom objasnit otázku svrchovanosti, je nezbytné rovněž prozkoumat zvláštnost formy zákona a jeho obsahu.

Formu zákona charakterisuje v podstatě způsob předepsaný pro přijetí a publikaci zákona. Zdůrazňujeme tuto stránku, protože vystihuje podstatu věci a současně vyvrací buržoasní pojetí, jež celou věc se snaží redukovat pouze na název.

Forma zákona vyznačuje se především tím, že určitý obsah je zformován zákonem předepsaným způsobem v určité formě, při čemž forma a obsah jsou zde nerozlučně spjaty.

Zákon jest projednáván a schvalován zvláštním zákonodárným způsobem. Podle Ústavy 9. května (základní článek V a § 57) Národní shromáždění jako nejvyšší orgán moci ve státě provádí zákonodárnou činnost na podkladě zákonodárné iniciativy vlády nebo poslanců Národního shromáždění.

Vláda se účastní vydávání zákonů v československé lidové demokracii tímto způsobem: přináleží jí zákonodárná iniciativa, výhradní právo návrhu na neodkladná opatření předsednictva Národního shromáždění (§ 95 Ústavy 9. května), které mají prozatím platnost zákonů a právo podávat návrhy prezidentu republiky, aby užil svého práva vracet zákony Národnímu shromáždění s připomínkami (§ 58 Ústavy 9. května) a rozhodování s konečnou platností o zákonu Slovenské národní rady, který odmítl podepsat předseda vlády.

Návrhy zákonů poslanců musí být podávány písemně.

Ke každému návrhu zákona podaného poslanci musí být přiložen rozpočet o finančním dosahu osnovy a návrh na úhradu potřebného nákladu k provedení zákona.

Návrhy zákonů jsou prozkoumány příslušným výborem Národního shromáždění, při čemž iniciativní návrhy může zamítnout již užší předsednictvo Národního shromáždění. Navrhovatelé mají v tomto případě právo se odvolat k Národnímu shromáždění.

Návrh zákona je schvalován ústavou předepsanou většinou (§ 54 Ústavy 9. května). Národní shromáždění je způsobilé se usnášet na zákoně, je-li přítomna aspoň třetina poslanců. K platnosti usnesení je třeba souhlasu nadpoloviční většiny přítomných. Usnesení, kterým se mění nebo doplňuje ústava, potřebuje k platnosti, aby pro ně hlasovaly nejméně tři pětiny poslanců.

Na schvalování zákona se podílí také prezident republiky. Prezident republiky má právo zákon usnesený Národním shromážděním vrátit s připomínkami do měsíce od toho dne, kdy bude usnesení Národního shromáždění dáno předsedovi vlády, jenž však ztrácí možnost zabránit publikaci zákona, setrvá-li Národní shromáždění, při hlasování podle jmen, nadpoloviční většinou všech poslanců na vráceném zákoně, nebo jde-li o zákon ústavní, setrvají-li na vráceném zákoně tři pětiny poslanců Národního shromáždění.

K platnosti zákona Národního shromáždění je třeba, aby byl vyhlášen do osmi dnů od podpisu presidenta republiky nebo za měsíc od toho dne, kdy bude usnesení Národního shromáždění na zákoně dáno k podpisu presidenta republiky. V případě veta presidenta vylašuje se zákon do osmi dnů poté, kdy bude opětně usnesení Národního shromáždění oznámeno předsedovi vlády (§ 61 Ústavy 9. května).

Ústava 9. května stanoví všechny náležitosti publikace zákonů Národního shromáždění. Zákony se vylašují touto větou: „Národní shromáždění republiky Československé usneslo se na tomto zákoně“. Vylašování zákonů děje se tím, že se vytisknou v úředních vydáních. Zákon ze dne 21. června 1948 o „Sbírce zákonů republiky Československé“ č. 214/1948 ustanovil závazné vylašování zákonů ve „Sbírce zákonů“ Československé republiky.

Z uvedeného lze vidět, že kterýkoliv normativní akt, má-li v našem státě mít platnost celostátního zákona, musí být schválen Národním

shromážděním v přesně (ústavou) předepsaném pořádku a vyhlášen způsobem, předepsaným ústavou a jinými zákony.

Ovšem skutečnost, že Národní shromáždění musí schvalovat zákon způsobem předepsaným ústavou a že zákon musí být náležitě publikován, neznamená pouze „formální“ znak. Zde forma a obsah zákona těsně souvisí.

Obsah zákona určuje vůle vládnoucí třídy, vůle, kterou v našem státě nejlépe vyjadřuje Národní shromáždění, jež právě nejbezprostředněji vyjadřuje zájmy pracujících vedených dělnickou třídou v čele s KSČ.

K tomu, abychom objasnili obsah zákona Národního shromáždění, je nutno prozkoumat zvláštnosti norem, jež obsahuje zákon.

Normy vyjádřené v zákoně charakterisuje především to, že upravují všechny základní vztahy, základní svým společensko-ekonomickým významem, a tvoří tak jádro celé normotvorné činnosti v našem státě.

Normy socialistického práva upravují různým způsobem různé společenské vztahy. Různost způsobů zde podmiňuje mimo jiné význam vztahů, které jsou upravovány normami. Společenské vztahy jsou vytvořeny společenskou činností lidí v procesu společensko-ekonomického vývoje. Nejdůležitějšími ze společenských vztahů jsou materiální společenské vztahy, z nichž zvlášť výrobní vztahy.

Výrobní vztahy jsou oněmi základními prvotními materiálními společenskými vztahy, jež konec konců určují všechny ostatní společenské vztahy. Ve výrobních vztazích je hlavní vztah k výrobním prostředkům, jenž určuje třídní vztahy a tím i politické postavení tříd ve společnosti.

Je pochopitelné, že právní úprava těchto vztahů, jednotlivých stránek těchto vztahů, svou formou musí odpovídat také jejich základní důležitosti. Rovněž jejich právní úprava nemůže nepříslušet právě nejvyššímu orgánu státní moci. Tak na př. prolistujeme-li Sbírku zákonů Československé republiky, vidíme, že ony základní vztahy jsou skutečně upravovány zákony.

Předmět úpravy společenských vztahů právem ve formě zákona lze odvodit zevšeobecněním celé řady předpisů ústavy, které se vztahují k normotvorné činnosti.

Jenom zákon Národního shromáždění nebo neodkladné opatření předsednictva Národního shromáždění může upravovat nejdůležitější organizační a strukturální otázky orgánů moci a správy, soudu a prokuratury, stanovit povinnosti občanů, trestní předpisy, daně, veřejné dávky, meze

občanských svobod, povinnosti rodinné a jiné, uložené občanům právem, úkoly národohospodářských plánů atd.

Ústava 9. května neurčuje přímo okruh vztahů, které může nebo má právo upravovat zákonem nejvyšší orgán státní moci. Takové vymezení by bylo jednak nadbytečné, jelikož nejvyšší orgán státní moci má právo měnit i ústavu, a neúčelné proto, poněvadž již povahou věci je dáno, které vztahy budou upravovány zákonem, to je formou, v níž nejvyšší orgán státní moci vyjadřuje vůli vládnoucí třídy.

Zde právě je vidět, jak forma a obsah jsou v socialistickém státě nezbytně spojeny. Určitá forma je stanovena pro určitý obsah, pro obsah, jež prohlašuje za obecně platný nejvyšší orgán státní moci ve státě.

Činnost orgánu, jenž je nositelem nejvyšší moci ve státě, se nevyčerpává pouze vydáváním zákonů, ale přijímáním také jiných usnesení, které ovšem nemají formy zákona a nelze je považovat za zákon (na př. usnesení o volbě předsednictva Národního shromáždění).

Odtud vyplývá, že forma je zde skutečně jednou z důležitých stránek.

S druhé stránky náležitý obsah této formy může určit jenom nejvyšší orgán státní moci, jenž vyjadřuje vůli vládnoucí třídy.

* * *

Charakteristickým rysem obsahu zákona je největší *stabilita* zákonů mezi právními pravidly, existujícími v našem státě.

Stabilita zákonů upevňuje státní pořádek a síly socialismu v boji proti nepřátelským silám. V kterékoli fázi vývoje socialistického státu je proto nutná stabilita socialistických zákonů v zájmu dalšího upevnění a rozvoje socialismu. Vydání občanského zákona, trestního zákona atd. v právnícké dvouletce značně upevnilo socialistickou zákonnost v československé lidové demokracii.

Stabilita zákonů nachází svůj výraz v tom:

a) Právo vydávat zákony je vymezeno jenom pro nejvyšší orgány moci a v některých případech i pro nejvyšší orgány státní správy, nebo je dáno výhradně do kompetence pouze nejvyšších orgánů moci (vyšší stupeň stability);

b) je stanoven přesný způsob pro vydávání a změnu zákonů.

Stupeň stability zákonů je třeba zkoumat v souvislosti s otázkou dynamiky společensko-ekonomického vývoje.

Tato otázka je mimořádně důležitá a praktická při přechodu od kapitalismu k socialismu. Společenské vztahy při přechodu od kapitalismu k socialismu se rychle mění. S tím souvisí pohotovost a pružnost ve vydávání normativních aktů.

V sovětském socialistickém státě v první fázi vývoje otázka pohotovosti a pružnosti ve vydávání normativních aktů byla řešena mnohostí státních orgánů, které vydávaly zákony. Povaha zákonů v SSSR se přiznávala nejenom usnesením sjezdu sovětů svazu SSSR, Ústřednímu výkonnému výboru SSSR, jeho presidiu, ale také usnesením Rady lidových komisařů SSSR a Rady práce a obrany.*)

Existence několika orgánů, které měly zákonodárnou působnost, také nevyklučovala *podstatné* rozdíly v jejich působnosti (článek 18. Ústavy SSSR z r. 1924). Usnesení RLK SSSR nesměla být v rozporu s usneseními nejvyšších orgánů moci — Sjezdu sovětů, ÚVV a jeho presidia.

Teprve po dokončení výstavby socialismu byla v Sovětském svazu odstraněna ústavou z roku 1936 mnohost zákonodárných institucí.

V československém socialistickém státě, jenž se nachází v první fázi vývoje, rovněž je nezbytné zajistit pohotovost a pružnost zákonodárství. Neděje se to cestou mnohosti zákonodárných orgánů. Avšak vládě zde připadá mimořádně důležitý úkol. Vláda upravuje zejména nařízením a usnesením velmi důležité stránky společenských vztahů.

Pružnost a pohotovost ve vydávání normativních aktů lze rovněž zabezpečit vydáváním rámcových zákonů a jejich neustálým doplňováním novými normativními akty podle potřeb společensko-ekonomického vývoje. Praxe ukazuje, že základní zásady těchto rámcových zákonů, jejichž platnost je zpravidla delší, lépe se vžívají a tvoří dobrý základ pro neustálé doplňování zákonodárství vydáváním nových normativních aktů, které vyžaduje dynamika společensko-ekonomického vývoje.

Jestliže rámcovost těchto zákonů nevyznačuje se přílišnou všeobecností, mohou takové zákony přispívat význačným způsobem k upevnění stability zákonů.

Stabilita zákonů neznamená něco neměnného, ztrnulého co vytváří, překážky pro rozvoj práva. „Stabilita — napsal A. J. Vyšinskij — není stav ztrnulosti. Stabilita znamená pevnost a stálost. Pevnost a stálost nevyklučují rozvoj; naopak, rozvoj může být na základě pevnosti a stability

*) Učebnice theorie státu a práva. str. 396. Orbis 1950.

zdravým a plodným.“*) A dále: „Stabilita neznamena nehybnost, nedostatek vývoje. Naopak, vývoj, a to i vývoj naší socialistické zákonnosti a socialistického práva je možný jen na základě pevných stálých zásad tohoto práva“.**)

Změna zákonů se může opožďovat za vývojem. Může docházet k rozporu mezi právní formou a ekonomickým obsahem.

„A co pak? Máme-li odpovědět na tuto otázku, je třeba především objasnit příčiny takového rozporu. Tu vidíme, že rozpor vznikl tím, že na jedné straně vývoj společenských vztahů pokročil kupředu, zatím co na druhé straně se zákon opozdil za během událostí. Na tom není nic divného, neboť zákon a právo jdou za vývojem společenských vztahů, registrují změny, které se ve společenských vztazích udály, a mění se v závislosti na těchto změnách a spolu s nimi.“***)

Opožďuje-li se zákon za skutečným děním, je nutno jej buď změnit, nebo „odložit“ stranou.

V době kolektivisace v SSSR byly v období likvidace kulaků jako třídy na základě hromadné kolektivisace v SSSR „odloženy stranou“ některé zastaralé zákony (na př. zákon o pronájmu půdy na vesnicích, o pronajímání pracovních sil na vesnici atd.).

V r. 1936 v SSSR byla přijata nová ústava, jež nahradila starou, životem překonanou ústavu z roku 1924. Taková změna základního zákona byla vyvolána základní změnou v ekonomice a v třídní struktuře společnosti.

Jak vidno, stabilitu zákonů skutečně nelze oddělit od vývojových fází a úkolů socialistického státu.

Zákonodárcovým úkolem je umět v pravý čas pochopit potřeby a požadavky dané fáze vývoje socialistické společnosti, „...umět dát těmto potřebám a požadavkům pozitivní právní výraz, odpovídající zájmům lidu a jeho právnímu vědomí“.****)

*) A. J. Vyšinskij: Otázky státu a práva v dílech klasiků marxismu-leninismu, str. 154, Svoboda 1951.

**) A. J. Vyšinskij: Úloha procesního práva v socialistickém státě dělníků a rolníků. Socialistická zákonnost 1937, č. 3, str. 22.

***) A. J. Vyšinskij: Otázky theorie státu a práva, str. 152. Orbis 1951.

****) A. J. Vyšinskij: Otázky státu a práva v dílech klasiků marxismu-leninismu, str. 154, Svoboda 1951.

Umět v pravý čas pochopit potřeby a požadavky dané fáze vývoje socialistického státu, utvrdit je legislativně, právě takovou činnost nejvyšších normotvorných orgánů předpokládá princip stability socialistických zákonů.

Jak vidno, princip stability socialistických zákonů nelze chápat odtržené od dynamiky společensko-ekonomického vývoje, nelze jej klást jako protiklad pružnosti a pohotovosti zákonodárství.

* * *

Zvláštní postavení mezi formami práva zaujímají svým obsahem, svým významem a právní silou zákony ústavní (základní).

Ústavní zákony v československé lidové demokracii upravují základní společenské vztahy, společensko-ekonomické zřízení, stanoví způsob tvoření, činnost i kompetenci orgánů našeho státu (pouze základní stránky) a určují organizaci státní moci a správy, formy tvoření práva a základní práva a povinnosti občanů.

Ústavní zákony v československé lidové demokracii legislativně utvrzují skutečné vymoženosti občanů státu. Odrážejí skutečný pořádek vztahů, upevňují základy socialistického společenského řádu a státního zřízení.

Změna ústavních zákonů se provádí usnesením Národního shromáždění, jež je přijato třípětinovou většinou všech členů Národního shromáždění, tudíž zvlášť kvalifikovaným počtem, odlišným než je tomu u obyčejných zákonů.

Srovnáme-li ústavní zákony s obyčejnými zákony, vidíme, že se od sebe liší jednak některými zvláštnostmi formy tvoření těchto normativních aktů a jednak obsahem, avšak neliší se v tom, že jsou to normativní akty vydávané orgánem, jenž má v mechanismu lidové demokracie postavení nejvyššího orgánu státní moci.

Právní síla ústavních zákonů záleží v tom, že obyčejné zákony a jiné normativní akty nesmějí být v rozporu s ústavními zákony.

* * *

Zvláštní formou práva, postavenou však zcela na roveň zákonu, je zákonné opatření předsednictva Národního shromáždění.

Předsednictvo Národního shromáždění ČSR je orgánem Národního shromáždění ČSR, který vykonává některé oprávnění Národního shromáždění v době, kdy toto nezasedá.

Ústava 9. května propůjčuje předsednictvu Národního shromáždění právo v této době činit neodkladná opatření, i kdyby k nim bylo jinak třeba zákona, s výjimkami, které stanoví ústava v § 66. odst. 3 a 4.)*

Nezasedá-li Národní shromáždění proto, že je jeho zasedání znemožněno mimořádnými událostmi, není předsednictvo Národního shromáždění oprávněno volit presidenta republiky ani jeho náměstka a měnit ústavu i ústavní zákony.

Nezasedá-li Národní shromáždění proto, poněvadž jeho zasedání je skončeno nebo odročeno, uplynulo jeho volební období, nebo proto, že je rozpuštěno, není předsednictvo Národního shromáždění oprávněno volit presidenta republiky, jeho náměstka, měnit ústavu, ústavní zákony, rozšiřovat brannou povinnost, ani trvale zatěžovat finance a usnášet se o vypovězení války.

Mimo uvedené skutečnosti může předsednictvo Národního shromáždění činit ve všech věcech neodkladné opatření.

Pojem „neodkladná opatření“ je v ústavě používán na označení činnosti předsednictva Národního shromáždění vůbec a nikoli pouze na označení normotvorné činnosti.

V souvislosti s normotvornou činností předsednictva Národního shromáždění se v Ústavě 9. května mluví o „opatřeních, ke kterým by jinak bylo třeba zákona“ (odst. 5 Ústavy 9. května), nebo o „neodkladných opatřeních“ (odst. 6 § 6 Ústavy 9. května).**)

*) Odst. 3 a 4 § 66 zní: Nezasedá-li Národní shromáždění, protože je jeho zasedání znemožněno mimořádnými událostmi (odst. 1 č. 4), není předsednictvo Národního shromáždění oprávněno:

- a) volit presidenta republiky ani jeho náměstka
- b) měnit ústavu ani ústavní zákony.

Nezasedá-li Národní shromáždění z důvodů uvedených v odst. 1 č. 1 až 3, není předsednictvo Národního shromáždění oprávněno:

- a) volit presidenta republiky ani jeho náměstka,
- b) měnit ústavu ani ústavní zákony,
- c) rozšiřovat brannou povinnost ani trvale zatěžovat státní finance,
- d) usnášet se o vypovězení války.

**) § 6 odst. 5 a 6 zní:

Jde-li o opatření, ke kterému by jinak bylo třeba zákona, anebo má-li být schváleno vydání nebo úhrada mimo rozpočet, je třeba souhlasu nadpoloviční většiny všech členů

Ústava předepisuje zvláštní proces pro vznik opatření, ke kterým by bylo jinak třeba zákona, rozdílný od ostatních neodkladných opatření.

Návrh může podávat pouze vláda. Má-li být schválen, je třeba souhlasu nadpoloviční většiny všech členů předsednictva Národního shromáždění a podpisu presidenta republiky, předsedy Národního shromáždění, předsedy vlády a alespoň poloviny členů vlády. Ta opatření, k nimž president republiky nebo předseda vlády odepře souhlas, nelze vyhlásit (Ústava 9. května § 66). Opatření, která neschválí Národní shromáždění do 2 měsíců od toho dne, kdy se sejde, pozbývají platnosti.

Publikace neodkladných opatření předsednictva Národního shromáždění je předepsána jako u zákonů (§ 66 a 61 Ústavy 9. května), s tím, že musí být vyhlášena s poukazem na § 66 Ústavy 9. května (na př. zákonné opatření předsednictva Národního shromáždění ze dne 28. prosince 1954: „Předsednictvo Národního shromáždění republiky Československé usneslo se podle § 66 Ústavy na tomto zákonném opatření“).

Rozdílnost v procesu vzniku neodkladných opatření předsednictva Národního shromáždění, rozdílnost v jejich charakteru (neodkladná opatření jako normativní akty a ostatní neodkladná opatření, jež nemají normativní charakter), nacházejí svůj výraz také v ústavní praxi.

Předsednictvo Národního shromáždění dalo „opatřením, ke kterým by jinak bylo třeba zákona“, název „zákonná opatření předsednictva Národního shromáždění“.

Taková praxe je vzhledem k ustanovením odst. 5 a 6 § 66 ústavy plně oprávněná.

V souvislosti s normotvornou činností předsednictva Národního shromáždění mluví se v Ústavě 9. května pouze o „opatřeních, ke kterým by jinak bylo třeba zákona“ nebo „neodkladných opatření“. Nelze považovat ani jeden z uvedených názvů za termín, kterým chtěl zákonod-

předsednictva. V ostatních případech stačí k usnášení přítomnost poloviny členů a souhlas nadpoloviční většiny přítomných.

Neodkladná opatření, ke kterým by jinak bylo třeba zákona, jsou přípustná jen na návrh vlády. Mají prozatím platnost zákona a musí být s poukazem na § 66 ústavy vyhlášena podle obdoby § 61. Podpisuje je president republiky, předseda Národního shromáždění, předseda vlády a aspoň polovina členů vlády. Ta opatření, kterým president republiky nebo předseda vlády odepře souhlas, nelze vyhlásit.

dárce nazvat normativními akty Předsednictva Národního shromáždění. Předsednictvo Národního shromáždění použilo pro jejich označení pojmu zákonná opatření, který se již vžil a plně vyjadřuje zvláštnost normativních aktů předsednictva Národního shromáždění.

26. prosince 1954 bylo přijato první neodkladné opatření předsednictva Národního shromáždění „O státní správě ve věcech plavby“ č. 1/1955 Sb. Název tohoto neodkladného opatření zní: „Zákonné opatření předsednictva Národního shromáždění“, jenž je používán i při vyhlášení dalších nedokladných opatření.

Z ustanovení Ústavy 9. května lze soudit, že zákonné opatření předsednictva Národního shromáždění bylo určeno i k tomu, aby jím byla řešena otázka pružnosti normotvorné činnosti v podmínkách přechodného období od kapitalismu k socialismu.

Tato stránka věci vyplývá z ustanovení Ústavy 9. května naprosto jasně. Neodkladné opatření může vydávat předsednictvo Národního shromáždění jen na návrh vlády, která právě k zabezpečení své činnosti potřebuje, aby byly vydávány pružně a pohotově normativní akty, nezbytné k legislativnímu zabezpečení a utvrzení její činnosti při řešení úkolů, které plní vláda jako nejvyšší orgán státní správy.

Místo zákonného opatření předsednictva Národního shromáždění v soustavě normativních aktů je přesně určeno ustanovením ústavy. Jde o opatření, ke kterému by jinak bylo třeba zákona (§ 66 odst. 5 Ústavy), což je zdůrazněno rovněž procesem vzniku zákonných opatření, přesně stanoveným ústavou.

Zákonná opatření do schválení Národním shromážděním mají prozatímní platnost zákona. Schválením Národního shromáždění se stávají formou práva postavenou zcela na roveň zákonům.

V evropských lidově demokratických státech orgány, jež zaujímají postavení v mechanismu státu jako předsednictvo Národního shromáždění v československé lidové demokracii, mají rovněž právo vydávat opatření s mocí zákona.

V Polsku, v době mezi zasedáním Sejmu, vydává Státní rada dekrety, jež mají právní sílu zákonů. Státní rada předkládá Sejmu na nejbližším zasedání dekrety ke schválení. Dekrety vydané Státní radou podepisuje předseda Státní rady a její tajemník. Vyhlášení dekretu ve Sbírce zákonů nařizuje předseda Státní rady.

V Rumunsku právo presidia Velkého národního shromáždění vydávat dekrety je stanoveno všeobecně a dekrety nemusí být schvalovány dodatečně Velkým národním shromážděním.

V Maďarsku náleží do pravomoci presidiální rady lidové republiky pravomoc vydávat nařízení z moci zákona. Nařízení musí být předloženo ke schválení Státnímu shromáždění na jeho nejbližším zasedání.

V Bulharsku presidium Národního shromáždění má pravomoc vydávat výnosy. Tato pravomoc je stanovena všeobecně a žádné výnosy nemusí být dodatečně schvalovány Národním shromážděním.

V Albanii presidium Národního shromáždění může vydávat dekrety, které dodatečně schvaluje na nejbližším zasedání Lidového shromáždění.

V sovětském socialistickém státě presidium Nejvyššího sovětu SSSR má pravomoc vydávat výnosy, které obsahují obecně závazné právní normy.

Presidium Nejvyššího sovětu SSSR zaujímá totiž v soustavě orgánů státní moci SSSR postavení orgánů, který vykonává některá oprávnění Nejvyššího sovětu SSSR v období mezi jeho zasedáními. Mimo jiné vydává presidium Nejvyššího sovětu výnosy, které vnášejí doplňky a změny do platného zákonodárství s tím, že Nejvyšší sovět výnosy dodatečně schvaluje.

Z uvedených skutečností lze vyvodit závěr, že úprava normotvorné činnosti orgánů evropských lidově demokratických států a sovětského socialistického státu, orgánů, jež mají stejné postavení v mechanismu státu jako presidium Národního shromáždění v Československu, je v podstatě stejná. Výjimkou je zde Rumunsko, Bulharsko, kde dekrety těchto orgánů nemusí být dodatečně schvalovány Národním shromážděním (v Rumunsku Velkým národním shromážděním).

* * *

Zvláštní význam jako forma práva na území Slovenska mají zákony Slovenské národní rady.

Nejvyšším národním mocenským orgánem na Slovensku je Slovenská

národní rada. Její místo v mechanismu lidové demokracie určuje přesně Ústava 9. května (§ 94 a § 96).*)

Pravomoc Slovenské národní rady je omezena na věci čistě národní a regionální povahy. Tím je také určena i povaha normativních aktů, které vydává Slovenská národní rada a jež mají rovněž název zákony.

Zákony Slovenské národní rady jsou určeny k tomu, aby sloužily k legislativnímu zajišťování těch úkolů, které je třeba uskutečnit v zájmu plného ekonomického i společenského rozvoje Slovenska a které vyžadují zvláštní právní úpravy na Slovensku, pokud nejde o věci, u kterých je třeba jednotné celostátní úpravy zákonem.

Ústava 9. května vymezuje přesně předmět úpravy zákonů Slovenské národní rady i formu, v nichž jsou tyto zákony objektivisovány.

*) § 16 vymezuje zákonodárnou pravomoc Slovenské národní rady takto: „Do zákonodárné pravomoci Slovenské národní rady náleží:

1. péče o rozvoj národní kultury, a to vědy, umění slovesného, dramatického, hudebního a tanečního, umění výtvarných a umění filmového; péče o historické památky knihovnictví a musejnictví, péče o odbornou výchovu v oboru domácího průmyslu a lidového umění, péče o věci slovenských duševních pracovníků,

2. péče o národní, střední odborné a umělecké školství v rámci zákonů, péče o školy mateřské a jesle, péče o lidovychovu, sport, tělovýchovu, cestovní ruch a turistiku,

3. veřejné zdravotnictví a sociální péče, vyjímajíc věci, které upravují nebo upraví zákony jednotné pro celé státní území,

4. fondy a nadace, pokud se jejich působnost vztahuje jen na Slovensko,

5. slučování a rozlučování obcí a okresů a změny i úpravy jejich hranic, věci místopisné,

6. technické otázky výstavby obcí a měst a stavební předpisy kromě věcí dotčených jednotným hospodářským plánem, zřizování a udržování silnic, cest a mostů nestátních, věci vodohospodářské, vyjma věci dotčené jednotným hospodářským plánem, z nich pak zejména úprava vodních toků, nádrží a jiných vodních děl, jako i zřizování rybníků, vodovodů a kanalisací,

7. zvelebování půdy kromě věcí dotčených jednotným hospodářským plánem, ochrana zemědělství a lesnictví před škůdci a živelnými pohromami, veterinářství a péče o chov hospodářského zvířectva, ovocnářství a pastvinářství, myslivost a rybolov, ochrana polního a lesního majetku,

8. řemeslo a maloobchod, pokud převažuje osobní výkon podnikatele, jakož i věci místních trhů, aniž je tím dotčena celostátní úprava pracovního práva, jakož i úprava distribuce, obchodu a živnosti,

9. statistika a výzkumnictví v oboru zvláštních zájmů slovenských,

10. věci poručenské a sirotčí,

(2) Slovenská národní rada se usnází na zákonech Slovenské národní rady též ve věcech, jejichž úpravu jí přikáže zákon.

Podle ústavy zákonodárná pravomoc Slovenské národní rady se především dotýká péče o rozvoj národní kultury, nižšího, uměleckého a odborného školství, tělovýchovy a sportu, zdravotnictví a sociální péče, vyjímajíc věci, které upravuje zákon jednotně pro celé státní území, výstavby Slovenska, zemědělství a lesnictví, místního průmyslu, výzkumnictví, statistiky a věcí, které přikáže zákonodárné činnosti Slovenské národní rady zákon Národního shromáždění.

V oboru této své zákonodárné pravomoci, jež je uskutečňována v rámci jednotného a nedělitelného státu, je Slovenská národní rada nejvyšším mocenským orgánem na Slovensku. Zákon Slovenské národní rady nesmí odporovat ústavě nebo ústavním zákonům, nesmí být v rozporu s jednotným hospodářským plánem nebo rozpočtovým zákonem a nesmí překročit pravomoc Slovenské národní rady, jež je přesně vymezena v ústavě.

Místo a význam zákona Slovenské národní rady mezi formami práva je charakterisováno též zvláštní formou tvoření těchto normativních aktů.

V oblasti zákonodárné iniciativy na prvním místě v Ústavě 9. května je uvedena vláda republiky.

Předseda vlády podepisuje zákony Slovenské národní rady a má-li za to, že zákon Slovenské národní rady odporuje ústavě, ústavním zákonům, překročuje pravomoc Slovenské národní rady, nebo je v rozporu s celostátním hospodářským plánem a státním rozpočtem, předkládá jej vládě, která o zákoně rozhoduje s konečnou platností.

Rovněž závazný výklad zákona, prováděný Slovenskou národní radou, v případě, je-li věc sporná, je bez souhlasu předsedy vlády neplatný.

K platnosti zákona Slovenské národní rady je třeba, aby byl vyhlášen. Zákon Slovenské národní rady se vyhlašuje touto větou: „Slovenská národní rada usniesla se na tomto zákone“, při čemž zákon musí být vyhlášen do 8 dnů od toho dne, kdy jej podepsal předseda vlády (§ 111 Ústavy).

Srovnáme-li postavení zákona Slovenské národní rady s normativními akty na př. autonomní Sovětské socialistické republiky, vidíme, že Slovenská národní rada ve své činnosti vychází z jednotné celostátní ústavy (a nikoliv ze své ústavy) a že ve své zákonodárné činnosti je podřízena vládě, t. j. orgánům vládní a výkonné moci a nikoliv nejvyšším orgánům moci ve státě (jejich presidiu).

Ovšem toto srovnání, pokud jde o poměr vlády a Slovenské národní rady, je třeba korigovat v tom smyslu, že postavení vlády v mechanismu

našeho státu je v některých směrech odlišné než v SSSR, jelikož naše soustava orgánu státu (i vzhledem k stupni vývoje socialismu) je v určitém směru odlišná.

Zvláštním druhem zákonů jsou výjimečné zákony. Výjimečné zákony vyznačují se tou zvláštností, že vylučují platnost obecných norem pro určitý druh osob nebo určitý okruh vztahů. Mají obvykle dočasnou povahu, avšak v současné praxi kapitalistických států jsou častým prostředkem nezakrytého násilí proti pracujícím.

Takových zákonů náš systém práva nezná.

* * *

Podstata a místo zákona mezi formami práva v Československu a v jiných lidově demokratických státech vyznačuje se základními společnými rysy. Uvedeme několik příkladů.

V Polsku nejvyšším orgánem státní moci je Sejm Polské republiky, jenž má také právo vydávat zákony.*)

Zákonodárná iniciativa přísluší státní radě, vládě a poslancům. Zákony, schválené Sejmem, podepisuje předseda státní rady a její tajemník. Vyhlášení zákona ve Sbírce zákonů obstarává předseda Státní rady.

Ústavní zákony mohou být změněny pouze zákonem, schváleným Sejmem alespoň dvoutřetinovou většinou, za přítomnosti alespoň poloviny celkového počtu poslanců.

V Rumunsku nejvyšším orgánem státní moci je Velké národní shromáždění Rumunské lidové republiky, jež je jediným zákonodárným orgánem.

Zákony se považují za přijaté, byly-li odhlasovány prostou většinou Národního shromáždění.

Presidium Velkého Národního shromáždění Rumunské lidové republiky má právo vydávat dekrety a podávat, je-li věc sporná, závazný výklad platných zákonů v Rumunské lidové republice. Právo presidia Velkého národního shromáždění vydávat dekrety je zde stanoveno vše-

*) Srovnej k tomu Ústavu Polské lidové republiky. Konstitucija Polskoj narodnoj republiky. Moskva 1953 str. 5 a násl.

obecně (na př. na rozdíl od t. zv. neodkladných opatření předsednictva Národního shromáždění v Československu nebo dekretů státní rady v Polsku) a dekrety nemusí být schvalovány dodatečně Velkým národním shromážděním Rumunské lidové republiky.

Ústava Rumunské lidové republiky může být změněna jen zákonem přijatým Velkým národním shromážděním, jestliže pro takovou změnu hlasovaly nejméně dvě třetiny celkového počtu členů Velkého národního shromáždění Rumunské lidové republiky.*)

V Maďarsku nejvyšším orgánem státní moci je Státní shromáždění Maďarské lidové republiky, jež má také právo vydávat zákony.

Návrh zákona může podat prezidiální rada lidové republiky, rada ministrů a kterýkoliv poslanec Státního shromáždění.

Státní shromáždění je schopno usnášet se na zákoně, je-li přítomna alespoň polovina poslanců, při čemž k přijetí zákona stačí, schválí-li se návrh většinou hlasů.

Ke změně ústavy je třeba nejméně dvoutřetinové většiny hlasů poslanců Státního shromáždění.**)

V Bulharsku nejvyšším orgánem státní moci je Národní shromáždění, jež je jediným zákonodárným orgánem Bulharské lidové republiky.

Zákonodárná iniciativa přísluší vládě a poslancům. Poslanci mohou předkládat návrhy zákonů, jestliže jsou podepsány alespoň jednou pětinou celkového počtu poslanců.

Zákon, přijatý Národním shromážděním, podepisuje předseda a tajemník presidia Národního shromáždění a je uveřejněn v Úředním listě (Deržaven vestnik).

Národní shromáždění má také právo rozhodovat, zda byly dodrženy všechny podmínky, požadované ústavou k vydání zákona a zda zákon neodporuje ústavě.

Presidium Národního shromáždění má pravomoc vydávat výnosy. Toto právo je stanoveno všeobecně a výnosy nemusí být dodatečně schvalovány Národním shromážděním (podobně jako v Rumunsku).

*) Srovnej k tomu Ústavu Rumunské lidové republiky ze dne 24. září 1952. Sovetskoe gosudarstvo i pravo r. 1952 č. 12.

**) Srovnej k tomu ústavu Maďarské lidové republiky z 18. 8. 1949 Magyar Közlöny r. 1949, č. 174.

Ke změně ústavy může dojít na návrh vlády nebo aspoň jedné čtvrtiny poslanců. Návrh zákona považuje se za přijatý, jestliže pro něj hlasovaly aspoň dvě třetiny všech poslanců.*)

Prozkoumáme-li místo zákona mezi formami práva v lidově demokratických státech, vidíme tyto společné základní rysy:

1. Formou, v níž jsou vydávány normativní akty nejvyššího orgánu státní moci, je zákon;

2. na zákonech se usnášejí pouze nejvyšší orgány státní moci;

3. právo vydávat zákony, resp. podávat jejich závazný výklad, je-li věc sporná, přísluší pouze jednomu orgánu, resp. v některých lidových demokraciích (v Rumunsku a v Bulharsku) i presidium nejvyššího zastupitelského orgánu může vydávat normativní akty, které mají platnost zákonů i bez schválení nejvyššího zastupitelského orgánu;

4. zákony v těchto státech mají svrchované postavení a nejvyšší právní sílu mezi formami práva;

5. pružnost zákonodárství je zabezpečena právem presidia (předsednictva, presidiální rady atd.) nejvyššího zastupitelského orgánu vydávat dekrety, neodkladná opatření atd.

V Československu se vyznačuje úprava zákonodárné činnosti některými zvláštnostmi.

Kromě schválení osnovy zákona Národním shromážděním se v Československu považuje za nutné, aby zákon potvrdil prezident republiky. Tuto zvláštnost podmiňuje ta skutečnost, že soustava nejvyššího orgánu státní moci v Československu je doposud odlišná od ostatních lidových demokracií.

V Bulharsku a Rumunsku presidium nejvyššího zastupitelského orgánu má právo vydávat dekrety (usnesení), které nemusí být dodatečně schvalovány nejvyššími zastupitelskými orgány státní moci těchto zemí.

Taková opatření v těchto zemích jsou nástrojem zvláštního způsobu pohotovosti a pružnosti zákonodárství a lze je přirovnat (s určitými zvláštnostmi) k opatřením, která existovala v SSSR do vydání Ústavy z r. 1936 (viz výše).

V Sovětském svazu (podle ústavy z r. 1936) se za zákony uznávají jen akty nejvyššího orgánu moci SSSR — Nejvyššího sovětu SSSR — a ve

*) Srovnej k tomu ústavu Bulharské lidové republiky z 4. 12. 1947, Deržaven vestnik r. 1947 č. 284.

svazových autonomních republikách akty Nejvyššího sovětu těchto republik. Článek 32 Ústavy SSSR zní: „Zákonodárnou moc SSSR vykonává Nejvyšší sovět SSSR“.

Srovnáme-li takový stav, jenž se vytvořil po přijetí Ústavy z r. 1936 se stavem, jenž existoval do r. 1936, vidíme, že právě v době vydání Ústavy dozrála potřeba dále upevňovat stabilitu sovětských zákonů a tím i odstranit množství zákonodárných instancí. J. V. Stalin na mimořádném VIII. všesvazovém sjezdu sovětů k této otázce řekl: „Je nutno už jednou skoncovat s tím, aby zákony vydával ne jeden orgán, nýbrž celá řada orgánů. Takový stav odporuje zásadě stability zákonů. A stability zákonů je nám třeba nyní více než kdy jindy.“*)

V SSSR podle čl. 38 Ústavy z r. 1936 přísluší zákonodárná iniciativa oběma sněmovnám Nejvyššího sovětu. Provádějí ji komise pro zákonodárné návrhy, vytvořené v obou sněmovnách, jakož i jednotlivé skupiny poslanců. Zákonodárná iniciativa přináleží i presidiu Nejvyššího sovětu a Radě ministrů.

Příslušné návrhy zákonů SSSR, zejména zvláště důležitého společenského významu, před schvalováním v sněmovnách Nejvyššího sovětu jsou široce projednávány v tisku a na schůzích, při čemž se využívá iniciativy různých společenských institucí a pracujících.

Projednávání a schvalování osnov zákonů v SSSR děje se odděleně v obou sněmovnách Nejvyššího sovětu. Předběžně jsou projednávány osnovy zákonů ve stálých komisích, volených k tomuto účelu oběma sněmovnami Nejvyššího sovětu z jejich členů.

Srovnáme-li místo zákona mezi formami práva v lidově demokratických státech, jež se nacházejí v I. etapě vývoje, a v Sovětském svazu, který se nachází již v II. etapě vývoje socialistického státu, vidíme, že v SSSR byla skutečně stabilita zákonů vyššího stupně než v lidových demokraciích. Rovněž svrchovanost zákona je legislativně utvrzena v Ústavě SSSR důsledně, k čemuž lidové demokracie pouze spějí.

Lidové demokracie přebírají tyto sovětské zkušenosti a přibližují se tak neustále svému vzoru — Sovětskému socialistickému státu.

* * *

*) J. V. Stalin: Otázky leninismu str. 529. Praha, Svoboda, VII. vyd., 1949.

Zákon jako forma práva v československém právu na pohled připomíná dřívější vykořisťovatelské zákony. Avšak skutečně pouze na pohled. Charakteristické rysy zákona jako formy práva v čl. lidové demokracii nelze srovnávat s charakteristickými rysy — i pokud jde o formu — se zákony buržoasní republiky Československé, jelikož podstata věci je zde naprosto rozdílná. V buržoasní republice zákon jako forma práva byl výrazem vůle kapitalistické třídy. V socialistickém státě je výrazem vůle dělnické třídy.

Určité vnější stránky lidové demokratického zákona připomínají dřívější zákony jako formu buržoasního práva s tím podstatným rozdílem, že zákony za socialismu a za kapitalismu vyjadřují vůli rozdílných tříd.

Avšak nejenom podstatou věci se liší buržoasní zákon od zákona socialistického.

Podle ústavní listiny ČSR z r. 1920 (29. února) usnášení se na zákonech patřilo do působnosti Národního shromáždění republiky, skládajícího se ze dvou sněmoven, sněmovny poslanecké a senátu (§ 6 odst. 1).

Rozdíl mezi sněmovnami byl v počtu členů (300 a 150), v délce volebního období (6 a 8 let) a v různém stáří jako podmínce aktivního (21 — 26 let) a pasivního (30 — 45 let) volebního práva. Tyto rozdíly měly především význam politický. Senát zabezpečoval buržoasii proti eventualitám, jež by mohly nastat v období zostřeného třídního boje při vydávání zákonů.

Obě sněmovny se usnášely na zákonech za přítomnosti aspoň třetiny všech členů a nadpoloviční většiny přítomných. Ke změně ústavy bylo třeba třípětinové většiny všech členů.

Zákonodárnou iniciativu měla vláda a členové Národního shromáždění a návrhy zákonů byly projednávány vždy jednou a poté druhou sněmovnou (vyjímaje vládní návrhy zákona rozpočtového a branného, jež musely být napřed předloženy sněmovně poslanecké. K ústavnímu zákonu — což platilo zásadně i o jiných zákonech — bylo zapotřebí souhlasného usnesení obou sněmoven, ačkoliv při schvalování obyčejných zákonů mohlo dojít k platnému usnesení zákona přes opačné usnesení senátu kvalifikovanou většinou poslanecké sněmovny.

President republiky měl právo suspensivního veta, jež však v případě, že obě sněmovny setrvaly nadpoloviční většinou všech svých členů, nebo setrvala-li poslanecká sněmovna většinou třípětinovou na svém rozhodnutí, nemělo veto odkladný účinek.

Významné místo při vydávání zákonů patřilo v buržoasní republice t. zv. stálému výboru Národního shromáždění. Stálý výbor zasedal v období, kdy nezasedaly sněmovny Národního shromáždění. V uvedených obdobích se mohlo usnášeti na neodkladných opatřeních, i když by k nim jinak bylo třeba zákona.

K opatření stálého výboru bylo třeba souhlasu presidenta republiky, vlády a dodatečného schválení sněmoven.

O tom, zda existuje rozpor mezi zákony a ústavními zákony a zda stálý výbor nepřekročil některými prozatímními opatřeními meze své působnosti, byl příslušný rozhodovat t. zv. ústavní soud.

Květnová revoluce odstranila buržoasní formu a zavedla novou formu zákona, jež pak byla také legislativně utvrzena v Ústavě 9. května.

Již ve srovnání podstatných rysů můžeme konstatovat, že zákon jako forma práva v socialistickém státě a kapitalistickém státě jest podstatně rozdílný nejen svým obsahem, ale i svou formou.

V socialistickém státě pouze volení zástupci, kteří skutečně zastupují lid, rozhodují o obsahu normativního aktu, jenž je objektivisován ve formě zákona ... pouze zvolení zástupci — říkal Lenin — mohou mluvit státním zákonodárným jazykem.

* * *

V kapitalistických státech podíl na tvoření zákonů má byrokracie, již náleží zejména takové významné právo, jako zkoumání obsahu zákona a případné jeho zrušení, má-li za to, že odporuje ústavním zákonům. Takové instituce jsou pak důležitým nástrojem k prohlašování za neplatné těch zákonů, které buržoasní parlament byl nucen přijmout pod vlivem tlaku mas ze zdola.

Neméně významnou úlohu při usnášení se na zákonech mají t. zv. senáty (státní rada atd.) t. j. druhé komory zastupitelských orgánů buržoasních států, jejichž členové jsou někdy jmenováni dědičně, jinde zase ústavy buržoasních států stanoví takové podmínky pro aktivní nebo pasivní volební právo do těchto sborů, že reakčnost takových „zastupitelských“ sborů je téměř vždy zaručena. Je pochopitelné, že takové „zákonodárné“ orgány jsou „dobrymi“ strážci buržoasní zákonnosti.

Podobnému účelu slouží také buržoasní nauka o zákonu jako t. zv. „formálním pramenu práva“.

V buržoasní literatuře převládá názor, založený na protikladu mezi zákonem ve formálním a materiálním smyslu.

V 70 letech minulého století buržoasní právník Laband „vědecky“ odůvodnil rozlišování zákonů ve smyslu „formálním“ a „materiálním“.

Učení, jehož Laband byl pouze pokračovatelem, mělo jasně reakční charakter; bylo zaměřeno na ospravedlnění junkersko-pruské vlády, která se dostala do konfliktu s představiteli buržoasie v parlamentě (1862 až 1863).*)

Takovou cestou se ubírá zkoumání zákona jako formy práva i v nejnovější buržoasní nauce.

Laband (v r. 1853) v „Das Staatsrecht des deutschen Reiches“ napsal, že zákon ve formálním a materiálním smyslu jsou nanejvýš různé pojmy.

Zákonem v „materiálním“ slova smyslu rozuměl Laband stanovení závazného pravidla, obsahujícího obecnou normu, bez ohledu na to, který orgán stanovil toto pravidlo, zákonem ve „formálním“ slova smyslu akt přijatý sněmovnou.**)

Jellinek (v r. 1887) v knize „Gesetz und Verordnung“ v podstatě stejně jako Laband pojímá zákon v „materiálním“ smyslu, jako akt, který nemá vláda právo buď vůbec přijmout, nebo jen se souhlasem zákonodárného orgánu.

Jellinek považuje za „úžasný pokrok“ nejenom vědy o právu, ale celého zkoumání „státnosti“ poznatek Labanda, že podstata normativního aktu je nezávislá na jeho právní formě.***)

*) Konflikt vznikl, jak známo, pro otázku rozpočtu. Sněmovna se pokoušela využít svého práva schvalovat rozpočet k nátlaku na vládu, aby mohla provést některé reformy. Na základě Labandova učení bylo vyvozováno, že rozpočet není nutno schvalovat sněmovnou.

**) Citujeme příslušné místo uvedené knihy: „Gesetz im materiellen Sin neund Gesetz im formellen Sinne verhalten sich daher zu einander nicht wie Gattung und Art, wie ein weiterer und ein ihm untergeordneter engerer Begriff, sondern es sind zwei durchaus verschiedene Begriffe, von denen jeder durch ein anderes Merkmal bestimmt wird, der eine durch den Inhalt, der andere durch die Form einer Willenserklärung. Das Staatsrecht des deutschen Reiches, Dr Paul Laband. Verlag von J. C. B. Mohr 1911 sv. 2, str. 63.

***) Citujeme příslušné místo uvedené knihy: „Die Erkenntniss des Unterschiedes vom materiellen und formellen Gesetze ist von der grössten theoretischen und praktischen Bedeutung. Sie bedeutet einen grossen Fortschritt nicht nur der Staatsrechtlichen, son-

Duguit (v r. 1928) jde ještě dále ve svých úvahách o rozdíl mezi „formálním“ a „materiálním“ zákonem a prohlašuje, že s hlediska vnitřně právního není pochyby o tom, že zákon obsahem „materiální“ a kterýkoli normativní akt jsou totožné. *)

V Československu buržoasní theoretik normativista Neubauer (v r. 1947) napsal: „Zákon ve smyslu formálním jest norma vydaná orgánem zákonodárným... ve smyslu obsahovém (materiálním) je zákonem každá obecná právní norma.“ **)

V buržoasní literatuře vůbec převládá názor, který připouští rozdělování zákonů na zákony ve smyslu „formálním“ a „materiálním“.

Ve smyslu „materiálním“ t. j. obsahovém je zákonem — podle těchto buržoasních teorií — každá obecná právní norma. Nepřihlíží k tomu, jaký orgán vydal určitý normativní akt a v jaké formě.

Zákon ve smyslu formálním je podle zmíněné teorie takovým normativním aktem, který vydává zákonodárný orgán. Tudíž takový zákon je vlastně zákonem pouze podle jména, eventuálně proto, že je zákonem „prvotním“, formou, zdánlivě nejdůležitější.

Taková teorie otvírá cestu omezování buržoasně demokratických práv a svobod občanů a theoreticky prokleštuje cestu t. zv. delegaci „zákonodárné moci“. Jestliže existuje zákon ve smyslu „formálním“ a „materiálním“, zmocnění na př. vlády, resp. i jiných byrokratických orgánů vydávat tyto „materiální“ zákony je vlastně jenom důsledným využitím této teorie.

Není-li působnost zákonodárná definována svým obsahem, nelze-li mluvit o jednotě formy a obsahu — pak stačí, aby byla zachována „for-

dern der gesammten staatswissenschaftlichen Erkenntniss, in dem erst sie nur Evidenz gelehrt hat, dass die Substanz eines Staatsaktes ganz unabhängig ist von der juristischen Form, in die er gekleidet ist. Sie hat gelehrt, dass Rechtsregeln nicht in allen und nicht nur in formellen Gesetzen enthalten sind, dass ebenso auch Verwaltungsakte und Rechtsprüche, in allen Formen, in denen der Staatwille sich äussert, zur Erscheinung gelangen können“. Gesetz und Verordnung. Verlag: Akademische Verlagsbuchhandlung von J. C. B. Mohr. Freiburg I. B. 1887, str. 252.

*) Mais il reste qu'au point de vue juridique interne, le règlement et la loi matérielle sont identiques. J'ai beau chercher, je ne puis arriver à trouver entre eux une différence quelconque. Je serais très heureux qu'on pût m'en montrer une. Traité de Droit. Constitutionnel par Léon Duguit, Paris 1928.

**) Slovník veřejného práva. Brno 1936, str. 878.

mální“ podmínka vztahu mezi zákonem a nařízením. Takto můžeme docházet „ústavně přípustným způsobem“ k vydávání nařízení „praeter legem“ i „contra legem“.

Cesta takového zkoumání zákonů je pro nás nepřijatelná. Marxističtí právní theoretikové musí jít cestou zkoumání jak formy, tak obsahu našeho zákona a objasnit otázku jednotnosti formy a obsahu zákona.

V starší buržoasní nauce o zákonu největší význam měla Montesquieuova theorie trojdílnosti moci. Buržoasní revoluce našla ve známé Montesquieuově nauce o dělení státní moci na moc zákonodárnou, (legislativní) a výkonnou (exekutivu) a soudní (justici) nástroj boje proti feudálnímu státu. Dosavadnímu držiteli státní moci, panovníkovi a vládě, jež se skládá z feudálů, měla býti ponechána pouze exekutiva (faktické prostředky státního donucení), kdežto vydávání zákonů mělo být svěřeno volenému zastupitelstvu lidu a soudnictví nezávislým soudcům.

Byla-li aplikována tato theorie v určitém období vývoje kapitalismu v některých kapitalistických státech — po vítězství buržoasie tato theorie přestala mít význam a sami buržoasní theoretikové konstatují, že „...moderní parlamentní stát směřuje opět k typu státu monistického“..., t. j. odpadá zde dělba moci.

Nejnázorněji potvrzuje tento vývoj, pokud jde o normotvornou činnost, Amerika — země, která byla buržoasní vědou považována nejdéle za „klasickou“, pokud jde o uchování Montesquieuova dělení moci v původní čisté formě. Americká „presidentská republika“ stala se již dávno republikou finančního kapitálu, v níž rozhoduje jedině moc finančního kapitálu, a z původní „dělby moci“ zůstala pouze dělba práce mezi jednotlivými orgány, jimiž vládne finanční kapitál.

V období imperialismu, jež je posledním stadiem vývoje kapitalismu, propagují buržoasní theoretikové theorie, jež vedou k oklešťování zákonodárné moci parlamentu, k delegaci zákonodárné moci, atd. Z nich nejdůležitější je právě theorie „formálního“ a „materiálního“ zákona.

* * *

Otázka, co je zákon, v čem se liší od nařízení vlády, od nařízení národních výborů atd — to je okruh velmi rozsáhlých a vážných otázek, jež mají význam theoretický a praktický. Všechny tyto otázky jsou úzce spojeny s praxí a jejich objasnění, založené na marxisticko-leninské metodologii, může podstatně pomoci praxi.

В приведенной статье автор ставит себе задачу рассмотреть характерные черты и значение закона в чехословацкой правовой системе и определить его место среди нормативных актов чехословацкого права.

Исходя из конкретного анализа характерных черт, особенностей и сущности закона, автор объяснил следующие основные тезисы:

1. Закон, как волеизъявление, является актом верховной власти в государстве. Закон затрагивает вопросы общегосударственного значения, являющиеся фундаментальными с точки зрения их общественно-экономического значения. Для принятия его предусмотрен особый законодательный порядок (например, Конституция 9 мая, §§ 54, 57, 58, 59, 60, 61).

2. Закон чехословацкого народно-демократического государства воплощает в себе единство формы и содержания. Определенная форма и соответствующее ей содержание в наших законах неразрывно связаны друг с другом. Важнейшие отношения регулируются высшим органом государства, причем форма акта полностью соответствует значению его содержания.

В чехословацкой народной демократии закон является воплощением воли трудящихся, руководимых рабочим классом во главе с КПЧ. Органом, изъявляющим эту волю в точно установленном порядке (см. Конституцию 9 мая) является Национальное Собрание. Если для некоторого нормативного акта в ЧСР требуется придание ему силы закона, то необходимо принятие его Национальным Собранием в строгом соответствии с установленным Конституцией порядком.

Однако то обстоятельство, что Национальному Собранию надлежит принимать закон в предусмотренном Конституцией порядке, не является только формальным признаком. Национальное Собрание выражает волю всех трудящихся во всей ее полноте и непосредственности, и она же обуславливает само содержание закона. Это значит, что определение закона, как принятого Национальным Собранием в определенном порядке акта, включает в себе в качестве признака и содержание, и внешнюю формальную сторону его.

3. В буржуазной литературе преобладает мнение, согласно которому допускается классификация законов на законы в формальном смысле и законы в материальном смысле, причем под законом в формальном смысле подразумевается любой акт, принятый высшим органом законодательной власти, а законом в материальном смысле — также и иные нормативные акты, изданные административными органами государства.

Такой способ рассмотрения закона для нас неприемлем. Марксистские теоретики в области права должны идти по пути рассмотрения

как формы, так и содержания нашего закона, выясняя вопрос единства формы и содержания социалистического закона, в частности вопрос о верховенстве закона.

4. Верховенство закона — основной принцип социалистической законности. Это — не „юридическая выдумка“. Соблюдение принципа верховенства закона имеет огромное политическое значение. Борясь за соблюдение устойчивости социалистической законности и за единство ее, мы не должны забывать о том, что предпосылкой для успеха в этом деле и является настойчивая борьба за победу принципа верховенства закона. Так, например, если некоторые важные отношения регулируются законом недостаточно, или если регулирование их осуществляется только лишь при помощи иного нормативного акта, а не законом, то часто имеют место факты, когда многие учреждения (напр., министерства) сами упорядочивают важные стороны отношений и в правовом урегулировании участвует множество учреждений. Это неизбежно приводит к нарушению как принципа устойчивости законности, так и единства ее.

Верховенство закона в чехословацкой правовой системе отражается также и в том, что среди нормативных актов чехословацкого права закон — акт с наибольшей юридической силой.

Принцип верховенства закона стал действовать с момента образования социалистического государства.

5. В заключении автор сопоставляет важнейшие стороны и характерные черты закона в чехословацком праве и в правовой системе других социалистических государств, находящихся в первой стадии своего развития; излагая затем значение и характерные черты закона в советской правовой системе, автор критикует буржуазную теорию так наз. „формального и материального закона“.

Перевод М. Колонсевой